

Recenzije i prikazi

Boško Pešić (ur.)

Bulletin of Student Papers in Philosophy: Existentialism

Filozofski fakultet Sveučilišta
Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Osijek 2020.

U izdanju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, pod vodstvom inicijatora, glavnog i odgovornog urednika Boška Pešića i pod trenutnim studentskim uredničkim sastavom koji čine Martina Ivanović, Klara Jurković, Lucija Leventić i Lucija Novokmet, *Bilten studentskih radova iz filozofije* nastavlja svoju publikacijsku tradiciju, započetu sada već davne 2015. godine. Novine se ovog posebnog izdanja *Biltena* pronalaze u tome što je prvi put u cijelosti na engleskom jeziku, tvrdo ukoričen te zaokupljen temama iz područja filozofije egzistencije i egzistencijalizma. S time u vidu, ovom mu prigodom puni naslov glasi *Bulletin of Student Papers in Philosophy: Existentialism*.

Ovo posebno izdanje *Bulletina* sastoji se od uredničkog uvoda (str. 7–8), dvanaest studentskih članaka (str. 9–109) i pripadnih sažetaka (str. 111–118), od kojih su njih četiri supotpisana, tako da je ukupan broj autorā šesnaest. Također, može se istaknuti da je *Bulletin* idejno zamišljen kao popratna publikacija međunarodne studentske konferencije planirane za jesen 2020. godine u Italiji, u suradnji Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Sveučilišta u Perugiji, a koja je, kao i mnogo srodnih simpozija, otkazana uslijed izbijanja pandemije COVID-19.

U uredničkom uvodu sažeto se ističu: (I) bitna obilježja glavnih predstavnika filozofije egzistencije i egzistencijalizma; (II) tematika studentskih članaka kao što su: besmisao svijeta i besmisao čovjekove egzistencije; te

(III) pojmovi: apsurd, očaj, smrt, smrtnost, sloboda, autentičnost, identitet, otuđenost i egzistencijalna tjeskoba.

Martina Ivanović napisala je članak pod naslovom »José Ortega y Gasset as an Existentialist Philosopher« (str. 9–13) u kojem je, oslanjajući se na pojmove »autentičnosti egzistencije« i »individualnog života«, Ortegu y Gasset predstavila kao egzistencijalnog filozofa. Ivanović pritom ističe pojmove »Ja« (engl. *I*) i »okolnost« (engl. *circumstance*), između kojih se javlja poveznica svijeta, stvarnosti i pojedinca, čime se Ortegin egzistencijalni koncept pokazuje kao nužno dihotoman odnos ljudi i svijeta u stvaranju radikalne stvarnosti (engl. *radical reality*). Autorica potom razlaže da ovaj članak pruža i dodatni uvid u pojmovni razlaz između Ortege y Gasset i Descartesa, pri čemu ističe Orteginu revidiranje čuvene Descartesove izreke – *cogito ergo sum* – prilagođavajući je svojim razmatranjima o ljudskoj sposobnosti mišljenja. Potonja razmatranja, kao i ona navedenih pojmova, koja su prisutna u značajnome dijelu njegova opusa, zaključit će Ivanović, kvalificiraju Ortegu kao egzistencijalnog filozofa.

Lucija Novokmet napisala je članak pod naslovom »The Problem of Death in Sartre's Short Story 'The Wall'« (str. 15–21). Novokmet tumači Sartreovo poimanje smrti pomoću njegova egzistencijalističkog shvaćanja ljudske slobode kao načina konstruiranja vlastitog svijeta i popratnih mu čimbenika – vrijednosti, značenja i identiteta. Glavnina članka posvećena je: (I) otkrivanju simbolizma zida u istoimenoj kratkoj priči (engl. *The Wall*); (II) istraživanju triju pristupa pojmu smrti; te (III) tumačenju zamisli o postizanju slobode pomoću suočavanja sa smrću. Pritom treba istaknuti da autorica »zid« tumači kao metaforu za granicu života i smrti, dok pristupe pojmu smrti prikazuje pomoću analize triju glavnih likova priče, Juana, Toma i Pabla, a na temelju čega proizlazi zajednička posljedica – nemogućnost pronalaženja utjehe i smisla života pri suočavanju sa smrću.

Laura Aračić i Marijana Mijić supotpisale su članak pod naslovom »Mersault's Indifference in Albert Camus' *The Stranger*« (str. 23–27). Polazeći od »ravnodušnosti«, autorice istražuju pojam »autentičnosti smrti« i razvoj Camusova lika Mersaulta kroz *Stranca*, čije se shvaćanje smrti mijenja tijekom radnje romana. Autorice prilog ovoj argumentaciji nalaze u religiji kao načinu prihvaćanja smrti te Heideggerovu pojmu autentičnog života. Pritom zaključuju da je temeljna poruka Camusova romana i Heideggerova poimanja života – poruka o potrebi za osvještavanjem i prihvaćanjem stvari kakve jesu, a što, ističu autorice, Mersault i čini. U tom smislu, ovaj članak opisuje Mersaultovu ravnodušnost i preobrazbu k punom osobnom razviću u kontekstu Camusove filozofije apsurdna.

Članak pod naslovom »Existentialism in Jan-ko Polić Kamov's Novel *Isušena kaljuža*« (str. 29–37) potpisala je Lucija Leventić. Autorica svoju analizu temelji na romanu *Isušena kaljuža*, u kojemu su elementi egzistencijalizma – motivi filozofije apsurdna – izraženi pomoću biografskih elemenata buntovnog lika Arsenaa koji uviđa apsurd života i morala te koji svojom egzistencijom djelomice zrcali Kamovljevu egzistenciju. Spomenuti egzistencijalistički elementi prisutni su, ukazuje Leventić, u Arsenovim refleksijama o društvenoj i vlastitoj stvarnosti s naglascima na: (I) lažnoj građanskoj moralnosti; (II) otuđenosti pojedinca i motivu stranca; (III) apsurdnosti i nedostatku smislenosti egzistencije. S obzirom na srodnu tematiku, autorica navedene elemente približava Camusovu romanu *Stranac* te ističe vrijednost *Isušene kaljuže*, djela koje kronološki prethodi potonjem romanu.

Marin Petković autor je članka pod naslovom »The Problem of Freedom in the Work of Nikolai Alexandrovich Berdjaev« (str. 39–48). Petković analizira Berdjajevljeva stajališta u okviru njegove filozofije tzv. »kršćanskog egzistencijalizma«. Tako doznajemo da u Berdjajevljevoj filozofiji iznimno važnu ulogu ima problem slobode, koji nadilazi pitanje autonomije čovjeka u donošenju odluke i zauzima primat, pretječući bitak u važnosti i određenju bića. Primat je u Berdjajeva najprije u razmatranju slobode u egzistencijalističkim terminima. Na ovom početku, Petković gradi analizu koja problematizira pojmove (razlikovanja) prirodnog i duhovnog svijeta, dok se sloboda smješta u duhovni pojam transcendentale osobe, problem objektiviziranja svijeta i važnost pojma Boga.

Članak pod naslovom »Distribution of Power in Modern Society Represented in the Idea of Panopticon and Explored Through Foucault's Work *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* and George Orwell's Novel *1984*« (str. 49–56) supotpisale su Čarna-Senka Ko-

lar i Anamarija Plečić. Referirajući se na Foucaultove opise i proučavanja modernoga društva, autorice analiziraju suvremene mehanizme kontrole društva i njihov utjecaj na egzistenciju suvremenog čovjeka. Kao dodatak ovoj analizi, Kolar i Plečić prilažu i usporedbu s distopijskim romanom *1984*. Georgea Orwella, čija radnja i motivi, kako autorice napominju, u bitnome nose slična obilježja kao i Foucaultove primjedbe, posebice s prikazom uvijek iznova rastuće moći vladajućih. Među analiziranim pojmovima ističu se: (I) panoptikon; (II) nadzor; (III) zatvor; te (IV) prevlast pomoću znanja i informacije.

Članak »The Role of Woman in Selected Works by Nikola Vitov Gučetić« (str. 57–64) rezultat je suradnje Katarine Lukačević i Tamare Malivuk. Njihova je osnovna namjera bila razmotriti položaj žena u društvu pomoću izraženih stavova o toj temi u izabranim djelima renesansnog filozofa Nikole Vitova Gučetića. U kritičkom pristupu, autorice razlažu i ocjenjuju doprinos Gučetićevih stavova »ženskoj problematici«, posebice s obzirom na sporni napredak u statusu žena u odnosu na druge sfere renesansnog života, pri čemu je posebno naglašeno pitanje javnog života, dok je njegovo tematiziranje smješteno u suvremenu raspravu o jednakosti i egzistencijalnom statusu žena.

Klara Jurković autorica je članka pod naslovom »Laying the Foundation: Understanding Heidegger's Concept of Language« (str. 65–76). Naime, u fenomenu jezika otkrivene su nove dimenzije zahvaljujući lingvističkim i filozofskim istraživanjima dvadesetog stoljeća, a upravo se tim dimenzijama, kroz postavke Martina Heideggera, bavi ovaj članak. Kroz tri etape, Jurković objašnjava poimanje fenomena jezika koji kroz kasnija Heideggerova djela poprima sve veće značenje. Članak polazi od shvaćanja jezika pomoću pojmova *logos* i *Aussage*, pri čemu se jezik pokazuje kao način na koji se *logos*, izraz razumijevanja bitka-u-svijetu, postavlja u korijen tvrdnje – *Aussage*. U drugoj etapi članka, Jurković tumači jezik kroz poeziju. Pritom ističe da se umjetnost izražava kao »nastajanje i događanje istine«, dok poezija otkriva stvari kakve jesu. Posljednja etapa tumačenja jezika posvećena je izabranim (kasnijim) Heideggerovim tekstovima – u kojima jezik poprima jače i dublje metafizičke korijene te se odmiče od ljudskog utjecaja kao posebna djelatnost.

Kristina Lovrenović i Filip Pavić supotpisali su članak pod naslovom »Ivan Focht's Secret of Music« (str. 77–81). Autori članka upućuju na poveznicu koja u kontekstu estetičkih razmatranja vlada među Fochtom, Augustinom i Akvinskim – koji su smatrali da koncept glazbe i umjetnosti treba tumačiti pomoću estetskog predmeta. Referirajući se na Fochtov

stav da je glazba najuzvišenija vrsta umjetnosti, Lovrenović i Pavić tematiziraju estetsku vrijednost glazbe pomoću objektivizma. Naime, Focht smatra da se određeni metafizički problemi mogu tumačiti isključivo pomoću glazbe jer nam ona omogućuje »svjedočenje trenutku u kojemu nešto nastaje iz ničega«. Tajna glazbe, ističu autori, nalazi se u procesu nastanka estetskog objekta iz estetske ideje, odnosno u procesu tijekom kojeg idejna objektivna mogućnost postaje stvarnost.

Članak pod naslovom »Plato's Concept of Oblivion« (str. 83–88) napisao je Tomislav Korman. U središte teksta Korman postavlja pojam zaborava iz Platonovih dijaloga. U tome se smislu postavljaju pitanja koja čovjeka muče od pamtivijeka: (I) što znači zaborav?; (II) zašto zaboravljamo već naučene stvari?; (III) je li zaborav nešto više od pogreške? U razmatranju su izdvojeni dijalozi *Menon*, *Teetet*, *Fedar* i *Država*, kroz koje se provlači raznolika nit Platonova razumijevanja problema zaborava. Dijalozi *Menon* i *Teetet*, kako ističe autor, iskazuju Platonove stavove o duši koja se ponovno rađa i u kojoj dolazi do zaborava u trenutku prelaska duše u tijelo, odnosno kada duša »ne vježba i nepomično stoji«. U dijalozima *Fedar* i *Država* problem zaborava veže se uz primjere mitologije i pisanja.

Bulletinu je svojim člankom »Philosophy and Mysticism. Philosophical Influence in the Teaching of Kabbalah« (str. 89–94) doprinijela i Karla Močković. Autorica polazi od važnosti misticizma, čovjekova pokušaja dosezanja transcendentne sfere i znanja o Bogu. Močković je nastojala ukazati na filozofski značaj kabalističkih spisa, analizirajući etimologiju, izvore i izvornu metodu Kabale – najvažnijega oblika židovskoga misticizma – koja je ostavila traga na neoplatonizam, ideje koje su preživjele u Srednjem vijeku i tada se miješale s mističkim gnosticizmom. Iz filozofski obilježenih kabalističkih spisa, Močković ističe poimanje zla koje se smatra dijelom ljudskog puta prema savršenstvu te je time ujedno dijelom dualizma.

Posljednji u nizu, članak pod naslovom »What is the Perfect Politician?« (str. 95–109) napisao je Ivan Vranješ. Referirajući se na Aristotelov stav da su ljudi politička bića, Vranješ polazi od stajališta da je politika bitno svojstvo ljudske egzistencije. Svoj članak posvećuje prikazu »savršenog političara«, čije se kvalitete sintetiziraju na osnovi određenih Rousseauovih i Machiavellijevih političkih spisa – svojevršnih »antipoda« u vidu političkih shvaćanja. Autor Machiavellijevo razdvajanje etike i politike, uz primat političkog vođe i efikasnosti u vladanju, suprotstavlja Rousseauovoj ideji vladavine naroda i povrata etike u sferu političkog. Glavna obilježja savršenog

političara koji namjerava biti na čelu države, ističe autor, uključuju: (I) mudrost; (II) poštenost; (III) nadarenost za tu ulogu (engl. *virtue*); te (IV) mentalnu i emocionalnu neslomljivost.

Tomislav Berbić

Damir Barbarić

Drugi početak

Mišljenje s Heideggerom

Matica hrvatska, Zagreb 2018.

Knjiga *Drugi početak. Mišljenje s Heideggerom* sabire novija autorova istraživanja Heideggerova mišljenja, prvenstveno fokusirana na period nakon tzv. »okreta«. U tom smislu ova knjiga slijedi Barbarićevu ranije objavljenu zbirku radova *Zrcalna igra četvorstva. Heideggerova kasna misao*. Gotovo svi ovdje sabrani tekstovi izvorno su bili napisani na njemačkom jeziku, a sukladno tome i izloženi na skupovima u Njemačkoj, Austriji, Hrvatskoj i Meksiku, dok je veći dio njih prethodno objavljen i u autorovoj knjizi: *Zum anderen Anfang. Studien zum Spätdenken Heideggers* koja i sama slijedi ranije objavljenu knjigu *Aneignung der Welt. Heidegger – Gadamer – Fink*. Ovdje također vrijedi spomenuti i to da je jedan rad prethodno objavljen u okviru zbornika *Bitak i vrijeme. Interpretacije*, dok je drugi rad bio tiskan kao predgovor Barbarićeva prijevoda Heideggerova *Izvora umjetničkog djela*.

Vodeni beskompromisnim interesom za samu stvar, sabrani tekstovi pisani su krajnje sadržajno i zbijeno. Naime, Barbarić daje vlastiti originalni doprinos tek onda kada je u potpunosti izborneno zadovoljavajuće razumijevanje dane teme u Heideggerovu mišljenju i slovu. S obzirom na raspon tema i zahtjevnost materije, bit će više nego dovoljno ako ovdje ponudimo tek sažet prikaz sabranih studija.

»Jedan okret i mnoga skretanja na jedinstvenom putu mišljenja« (str. 7–22) naslov je prve studije. S obzirom na to da je hod Heideggerova mišljenja bitno obilježen famoznim »okretom« – pod kojim se uobičajeno razumije premještanje težišta s ljudskog tubitka na bitak sâm i njegovu povijest – Barbarić u ovoj studiji inzistira na jedinstvu toga puta. Naime,